

Postkomunistické členské štáty Európskej únie a ich problémy s NATUROU 2000

(Mgr. Jozef Vojtek, Občianske združenie Matej Korvín, Rybníčná 40, 831 06 Bratislava 35, Slovenská republika)

A. Úvod

„Ochrana prírody“ ako slovné spojenie i pojmy z neho odvodené, napríklad „ohrozený živočích“, „vzácná rastlina“ či „územie európskeho významu“ v súčasnosti pôsobia na občana civilizovaného štátu ako zaklínadlo. Jednotlivci, hospodárske subjekty alebo štáty obviňovaní z poškodzovania prírody sa zvyknú správať ako uhranutí. Aj preto sa voči obvineniam tohto druhu, aj nespravodlivým, nedokážu efektívne brániť.

Magické pôsobenie pojmu „ochrana prírody“ i pojmov príbuzných je na jednej strane dôsledkom popularity témy ochrany prírody. Tá vyplýva z pozitívneho vzťahu kultúrne vyspelého človeka k prírode. Vyplýva však aj z častého využívania danej témy masmédiami a novinármi, presnejšie povedané novinárskymi hyenami, na vymývanie mozgov svojich čitateľov ochranu prírody zneužívajúcimi (na Slovensku novinárov objektívne informujúcich o ochrane prírody zatiaľ nemáme). Na strane druhej je magické pôsobenie názvu „ochrana prírody“ dôsledkom neurčitosti pojmov, s ktorými sa v jestvujúcich kauzách ochrany prírody argumentuje. Konkrétnym problémom v ochrane prírody a najmä ich riešeniam vzhľadom na ich interdisciplinárny charakter, rozsiahlosť a komplexnosť rozumie v skutočnosti iba mizivá menšina obyvateľstva štátu. Tým vzniká živná pôda aj pre „enviromafiu“. V nej sa uplatňujú podvodníci i výpalníci. **Ak je „ochrana prírody“ iba kamuflážou skrytých hmotných, finančných alebo iných sebeckých záujmov jednotlivcov, skupín alebo iných štátov, býva to v každom prípade na úkor životnej úrovne občanov oblastí týmto spôsobom postihnutých, na úkor ich ľudskej dôstojnosti a dokonca aj na úkor skutočnej ochrany prírody.**

B. Analýza problematiky z jednotlivých hľadísk a závery

V rokoch 2003-2010 sme v Slovenskej republike v tíme zloženom z profesionálov pôsobiacich v oblasti ochrany prírody a lesníctva a pracujúcich najmä na základe osobných pohnútok skúmali z rôznych hľadísk agendu smernice o vtákoch a smernice o biotopoch v členských štátoch Európskej únie (EÚ) a chránených území vymedzených na ich základe (NATURA 2000). Zvláštny zreteľ sme pritom brali na dopad týchto smerníc na postkomunistické členské štáty EÚ. Toto skúmanie sme uskutočnili z pozície kresťanského antropocentrizmu neprehliadajúceho nezastupiteľnú zodpovednosť človeka za biosféru. Na základe výsledkov tohto skúmania si dovoľujeme predložiť nasledovné závery:

1. Územia NATURY 2000 vymedzené na základe smernice o vtákoch (platnej od roku 1979), čiže **chránené vtáčie územia** (CHVÚ) a smernice o biotopoch (platnej od roku 1993), čiže **územia európskeho významu** (ÚEV) mali podľa pôvodného legislatívneho zámeru tvoriť v každom členskom štáte EÚ podiel maximálne 10 % z jeho plochy. Uvedená výška podielu však do textov smerníc už premietnutá nebola. Problematika maximálneho podielu území NATURA 2000 v jednotlivých členských štátoch EÚ je v každej zo smerníc riešená len veľmi neurčito. DG Enviro v zastúpení Európskej komisie (EK) pri rokovaníach s postkomunistickými členskými štátmi EÚ si otázku maximálneho podielu území NATURA 2000 dovoľuje vysvetľovať tak, že prírodu je potrebné chrániť tam, kde je (čiže v postkomunistických členských štátoch EÚ). V Slovenskej republike tvoria územia NATURA 2000 už 34 % z jej plochy. To je prekročenie pôvodného zámeru EÚ o 240 %. V ostatných postkomunistických

členských štátoch EÚ je tento podiel niekde o niečo menší, inde zasa dokonca väčší. Prístup DG Enviro k danej problematike považujeme za prekrúcanie práva v neprospech Slovenskej republiky i iných postkomunistických štátov EÚ. Postkomunistické členské štáty EÚ túto agendu počas prístupových rokovaní s EÚ zrejme hlboko podcenili. **Smernica o vtákoch i smernica o biotopoch sa súčasťou prístupových zmlúv postkomunistických štátov s EÚ nemali stať.**

2. Smernica o vtákoch a smernica o biotopoch oficiálne deklarujú, že úlohou území NATURA 2000 je prispieť k zachovaniu biodiverzity (článok 2 ods. 1 smernice o biotopoch). **Prvá inventúra druhov a biotopov NATURY 2000 z roku 2008 ale ukázala, že pokles biodiverzity v členských štátoch EÚ sa v rokoch 2001-2008 zastaviť nepodarilo** (Správa Komisie Rade a Európskemu parlamentu KOM (2009) 358 z 13. 7. 2009). EK a jej DG Enviro na základe tejto inventúry dospeli k stanovisku, že územia NATURA 2000 je potrebné rozšíriť a ich ochranné podmienky sprísniť. Zlyhanie NATURY 2000 pri ochrane biodiverzity v EÚ sa v zásade dalo očakávať. NATURA 2000 bola totiž skoncipovaná ako mozaika navzájom izolovaných ostrovov. Takáto koncepcia je v rozpore so základnými poznatkami genetiky populácií a aj ostatných biologických vied. Čím sú izolované populácie druhov menšie, tým je pravdepodobnosť ich genetickej a biologickej degradácie i vyhynutia väčšia. Spomínané poznatky pritom nie sú nové a sú všeobecne známe už desiatky rokov. **Podľa nás teda vyššie uvedený výsledok inventúry druhov a biotopov v EÚ z roku 2008 nie je žiadnym prekvapením. Tento výsledok znamená, že samotná koncepcia NATURY 2000 je nastavená nesprávne a to je skutočným dôvodom jej neúčinnosti. Preto je NATURU 2000 potrebné primerane prehodnotiť, alebo, ešte lepšie, úplne zrušiť (1).** Pre takéto závery máme k dispozícii aj zodpovedajúce argumenty, ktoré uvedieme v ďalšom texte.
3. Texty oboch smerníc sú nejasné. Sú teda fomrulované tak, že v niektorých pasážach jednoznačný výklad neumožňujú. Inými slovami – či už náhodou alebo náročky, umožňujú aj výklad v neprospech členského štátu EÚ. Plnenie jednotlivých článkov smerníc v členských štátoch EÚ je v praxi posudzované v konaniach EK proti nim úradníkmi DG Enviro. Toto posudzovanie je v mnohých prípadoch subjektívne, málo odborné a občas dokonca v rozpore so zdravým rozumom. Exemplárnym prípadom pre uvedené bolo konanie EK č. 4717/2007 proti Slovenskej republike za zásah do biotopov európskeho významu (9410 Smrekové lesy). Podľa EK boli týmito nezákonnými aktivitami fyto-sanitárne zásahy proti rozširovaniu podkôrnika smrekového v polomoch smrekových lesov vo Vysokých a Nízkych Tatrách v rokoch 2005-2007. K polomom došlo koncom roka 2004. Definície biotopov európskeho významu, ktorých názvy sú uvedené v prílohe I smernice o biotopoch sú odvodené z palearktiskej klasifikácie biotopov (Devillers P. a Devillers – Terschuren, 1993). V tejto klasifikácii biotopov však polom smrekového porastu uvedený nie je. **Deklarovaný biotop (9410 Smrekové lesy) v daných lokalitách v inkriminovanom čase v skutočnosti teda vôbec nejestvoval.** V dôsledku tohto konania EK voči SR bolo v dôsledku neasanovanej kalamity podkôrnika smrekového zbytočne zničených 70 000 ha smrekových lesov včítane 7 smrekových pralesov (nevyčísliteľnej hodnoty) s celkovou environmentálnou škodou 6 710 000 000 eur (202 000 000 000 Sk). EK toto konanie zastavila v apríli 2009 – bez jediného slova vysvetlenia. Konanie EK č. 4717/2007 voči Slovenskej republike bolo teda ničím iným nie ako škandalom. Podobnú odbornú „úroveň“ a podobnú „korektnosť“ majú aj niektoré rozsudky Európskeho súdneho dvora (ESD) v kauzách iných členských štátov EÚ.

4. EK po ukončení druhého stupňa konania voči členskému štátu EÚ predkladá kauzu pred ESD. Rozsudkami ESD môžu byť členským štátom EÚ ukladané finančné sankcie. Tieto sankcie môžu mať na ekonomický a sociálny rozvoj postkomunistických členských štátov EÚ s nižšou úrovňou ekonomickej výkonnosti zničujúci vplyv. **Obe smernice sa v histórii EÚ stali kvôli odporu majiteľov pozemkov v starých členských štátoch EÚ smernicami najhoršie aplikovateľnými. Po negatívnych skúsenostiach s aplikáciou oboch smerníc by tieto smernice v súčasnosti legislatívnym procesom EÚ neprešli.** Napriek tomu musia postkomunistické členské štáty EÚ územia NATURY 2000 vymedzovať, vyhlasovať a ich ochranu trpieť. Deje sa tak na základe nekompromisného nátlaku EK a pod hrozbou sankcií od ESD.
5. Obe smernice boli pôvodne koncipované ako politický nástroj pre riešenie nepriaznivého až katastrofálneho stavu prírody v tzv. starých členských štátoch EÚ, ktorý bol dôsledkom vývoja trvajúceho mnoho storočí. Smernice vstupovali do platnosti v období, kedy ekologicky hodnotné oblasti týchto štátov tvorili už len malý podiel ich plochy. Výkonnosť ekonomík starých členských štátov EÚ v tom čase však bola v porovnaní s východoeurópskymi členskými štátmi EÚ podstatne vyššia a ich základná hospodárska infraštruktúra (priemyselné zóny, železnice, diaľnice, produktovody a pod.) bola v podstate dobudovaná. Inými slovami – náklady na NATURU 2000 bolo v starých členských štátoch EÚ z čoho platiť a NATURU 2000 na jej relatívne malých plochách tam bolo možné lokalizovať mimo základné oblasti hospodárskych záujmov štátov. Vo väčšine postkomunistických členských štátov EÚ je situácia opačná. Sú to štáty na jednej strane s nízkou ekonomickou výkonnosťou a nedobudovanou infraštruktúrou (vzhlľadom najmä na ich príslušnosť do sovietskeho bloku v rokoch 1945 až 1989). Na strane druhej sú to štáty s podstatne vyšším podielom ekologicky hodnotných oblastí. Doplácať na ochranu prírody „pre Európu“ tu nie je z čoho. Ekonomické zaostávanie postkomunistických štátov za tzv. starými členskými štátmi EÚ sa nevyrovnalo ani po ich vstupe do EÚ. Životná úroveň ich občanov je a dlho ešte bude niekoľkokrát nižšia. **Výrazný podiel na nízkej ekonomickej výkonnosti a nízkej životnej úrovni občanov postkomunistických členských štátov EÚ má a bude mať aj NATURA 2000.**
6. Podľa článku 2 ods. 3 smernice o biotopoch by mali opatrenia prijaté v súlade s touto smernicou „**brať do úvahy hospodárske, sociálne a kultúrne požiadavky**“. Skutočnosť je však iná. Územia NATURA 2000 znamenajú pre majiteľov ich pozemkov ale aj iných obyvateľov týchto oblastí významné hospodárske obmedzenia a z nich vyplývajúce hospodárske a finančné straty. Finančné mechanizmy EÚ umožňujú časť z týchto strát nahradiť z jej rozpočtu (program rozvoja vidieka a pod.). Majitelia pozemkov postihnutých príslušnosťou k NATURE 2000 sa však k týmto náhradám dostávajú až po prekonaní značných administratívnych bariér a s niekoľkoročným oneskorením. Celkové hospodárske, sociálne i kultúrne straty postkomunistických členských štátov EÚ z titulu príslušnosti ich lokalít do NATURY 2000 však tento finančný mechanizmus ani zďaleka nenahrádza. **Najväčší podiel hospodárskych, sociálnych a kultúrnych strát postkomunistických členských štátov EÚ z dôvodu jestvovania území NATURA 2000 v nich tvoria totiž straty z nerealizácie možných investícií.**

7. Pre ilustráciu **strát z nerealizácie možných investícií kvôli existencii územia NATURA 2000** uvádzame príklad oblasti v Slovenskej republike pozdĺž hrebeňov Západných Karpát medzi mestami Martin a Košice, ktorá má veľký potenciál pre rozvoj turistického ruchu (asi ako Švajčiarsko alebo Rakúsko), za predchádzajúceho politického režimu samozrejme zanedbávaného a v súčasnosti nevyužitého. V súčasnosti je oblasť blokovaná prítomnosťou súvislej reťaze CHVÚ. Plocha tohto spojeného CHVÚ je 286 000 ha (!!!). Východná tretina územia bola v 19. storočí hospodársky a kultúrne najrozvinutejšou oblasťou Uhorska. Vzdelanostná úroveň obyvateľstva je ešte napriek všetkému stále vysoká. Dnes je v danej oblasti 30%-ná nezamestnanosť. Vystaľovalectvo je tu väčšie, ako v časoch svetovej hospodárskej krízy v 30. rokoch 20. storočia. Potenciálny investor v oblasti dokáže dnes v priebehu niekoľkých sekúnd zistiť, že sa nachádza v CHVÚ a aj to, čo by ho tu preto čakalo. Z preventívnych dôvodov svoj zámer obyčajne reviduje a odchádza s ním tam, kde NATURA 2000 nie je. Ak sa napriek tomu rozhodne riskovať a v oblasti zostať, budú ho tu čakať náklady na projekty pre posudzovanie vplyvov investície na životné prostredie, ročné zdržanie kvôli procesu posudzovania a najmä jeho neistý výsledok. Existenciou daného CHVÚ na ploche 286 000 ha teda Slovenská republika prichádza o investície do výchovy a vzdelania ľudí, ktorí sa kvôli nezamestnanosti museli z oblasti vystaľovať, alebo ktorí nepracujú, o výsledky ich práce, o dane od podnikateľov, ktorí boli nútení do oblasti neprísť alebo z nej odísť a o dane z miezd zamestnancov, ktorých by odídení podnikatelia boli zamestnali. Existenciou CHVÚ nám pribudli zbytočné náklady na žobračenky nezamestnaných. **Presnú kalkuláciu hospodárskych strát z nerealizácie možných investícií z titulu príslušnosti územia do NATURY 2000 podľa vyššie uvedenej schémy zatiaľ v SR nikto neuskutočnil.** Na takéto hospodárske, sociálne a kultúrne straty postkomunistických členských štátov EÚ z titulu existencie územia NATURA 2000 EK neberie ohľad. **Na základe uvedeného sa dá konštatovať, že NATURA 2000 v postkomunistických členských štátoch EÚ je ochranou prírody pre Európu, ale najmä na náklady ich obyvateľov a na úkor ich životnej úrovne.**
8. Smernica o vtákoch a smernica o biotopoch a na ich základe transponované zákony postkomunistických členských štátov EÚ nielenže nerešpektujú ich súčasnú ekonomickú a sociálnu situáciu, ale nezohľadňujú ani špecifiká ich prírodných pomerov. Čítankovým príkladom toho môžu slúžiť lesné porasty na Slovensku, ktorých hlavnou súčasťou je buk lesný. Tie tu zaberajú najväčší podiel plochy lesov. Výskyt bukových lesov sa dá na Slovensku považovať za bežný a ich perspektíva do budúcnosti za bezproblémovú. Napriek tomu je Slovenská republika povinná ich v rámci NATURY 2000 vymedzovať, územne chrániť a voči majiteľom pozemkov v nich uplatňovať primerané obmedzenia. Zo SR by bolo možné uviesť desiatky podobných prípadov. Týka sa to nielen spoločenstiev, ale aj druhov voľne žijúcich organizmov. Druhmi v SR bežne sa vyskytujúcimi sú napríklad fúzač alpský, roháč veľký, kunka červenobruchá alebo 17 druhov vtákov. V SR sme teda povinní v rámci NATURY 2000 chrániť nielen spoločenstvá a druhy s nepriaznivým ekologickým statusom, ale aj spoločenstvá a druhy s priaznivým ekologickým statusom, teda v ekologických podmienkach Slovenska ochranu nevyžadujúcich. **V SR sme povinní v rámci NATURY 2000 pre Európu chrániť spoločenstvá i druhy organizmov, ktorých ochrana je tu vecne neopodstatnená.**
9. Podľa článku 1 ods. 1 smernice o vtákoch sa smernica má týkať druhov voľne žijúcich vtákov, ktoré sa na území členského štátu vyskytujú **prirodzene**. Podľa článku 3 ods.

1 smernice o biotopoch sa má sieť území NATURA 2000 týkať spoločenstiev a stanovišť druhov v rámci **prirodzeného areálu ich rozšírenia**. Plochu Slovenskej republiky pôvodne bezo zbytku pokrývali lesy a mokrade. Stepi, polopúšte a púšte a druhy ich obývajúce sa tu nevyskytovali. Stepné spoločenstvá a stepné druhy sa sem začali sťahovať až po odlesnení častí územia, ktoré začal uskutočňovať človek. Medzi druhy stepí patria napríklad orol kráľovský (prenikol sem až v roku 1950), sokol červenonohý (prenikol sem až v roku 1930), drop fúzatý alebo ľabtuška poľná (to je dokonca až druh polopúští). Medzi stepné a nepôvodné spoločenstvá patria nížinné a podhorské kosné lúky (6510) alebo panónske travinno-bylinné porasty na spraši (6250). **V Slovenskej republike sa však v rozpore s vyššie uvedenými ustanoveniami smerníc musia vyhlásovať územia NATURA 2000 aj pre spoločenstvá a druhy stepí a polopúští, teda také, ktoré sa tu vyskytujú iba v dôsledku pôsobenia človeka, teda neprirodzene.**

10. Počet voľne žijúcich druhov organizmov na Slovensku sa odhaduje na 40 000. V rámci NATURY 2000 sme tu však povinní chrániť iba 200 druhov. To predstavuje len 0,5 % z celkového počtu druhov. Na Slovensku teda ostáva 99,5 % druhov NATUROU 2000 nechránených. Podobne je to aj v ostatných postkomunistických členských štátoch EÚ. Výber druhov pre ochranu NATUROU 2000 bol v EÚ uskutočnený pred vstupom postkomunistických štátov do nej bez skúmania otázky, či v nich pre ochranu v rámci NATURY 2000 nie sú medzi spoločenstvami alebo druhmi voľne žijúcich organizmov vhodnejší kandidáti. **Ignorovanie prírodných špecifik postkomunistických členských štátov EU koncepciou NATURY 2000 ju po stránke odbornej diskvalifikuje.**
11. Príprava oboch smerníc bola svojho času úlohou politickou a prebiehala v časovom strese. Smernice sú aj preto zaťažené desiatkami zásadných odborných chýb. V rokoch 2005-2008 sme uskutočnili analýzu CHVÚ navrhnutých alebo vyhlásených v SR. V rámci nej sa nám v CHVÚ SR podarilo identifikovať zatiaľ 18 diskvalifikujúcich odborných chýb. Medzi odborné chyby NATURY 2000 patrí aj kľúč, podľa ktorého sa spoločenstvá a druhy v oboch smerniciach zaraďovali medzi chránené. Tento výber sa uskutočnil za stavu, kedy neboli známe nielen ekologické nároky veľkej časti z druhov tu žijúcich, ale dokonca ani úplný výpočet týchto druhov. Výber druhov medzi druhy chránené NATUROU 2000 nemožno preto považovať za reprezentatívny, ale iba za výber predčasný a za výber náhodný. **Založiť ochranu prírody 27 členských štátov EÚ na náhodnom výbere druhov pre osobitnú ochranu a zaťažiť ňou ich ekonomiku by malo byť dostatočným dôvodom na okamžité zrušenie oboch smerníc. Čerpanie finančných prostriedkov z fondov EÚ na ochranu nereprezentatívneho výberu druhov pre NATURU 2000 je preto potrebné považovať za mrhanie verejnými prostriedkami EÚ.**
12. Jednotlivé disciplíny prírodných vied prechádzajú za posledné desaťročia búrlivým vývojom. Ani jedna zo smerníc už nezodpovedá súčasným poznatkom. NATURA 2000 býva preto čoraz častejšie terčom kritiky špecialistov na jednotlivé skupiny druhov organizmov alebo na jednotlivé vedecké disciplíny. Najväčšia nespokojnosť odborníkov biologických vied je so smernicou o vtákoch. Uplatňovanie smernice o vtákoch sa tu definuje ako vyjadrenie neoprávnenej ochranárskej exkluzivity vtákov na úkor ostatných skupín druhov organizmov. Vtáky sú totiž vzhľadom na svoju schopnosť lietať najpohyblivejšou skupinou vôbec. Sú teda schopné riešiť svoje ekologické problémy na lokalitách výskytu – odletom na vhodnejšie stanovištia.

Medzi ostatnými skupinami druhov organizmov sa totiž vyskytujú skupiny v porovnaní s vtákmi s výraznými biologickými hendikepmi a preto s podstatne horšími ekozozologickými statusmi (ide napríklad o niektoré nižšie taxonomické jednotky červov, pavúkovcov, podeniek, blanokridlovcov, dvojkrídlovcov, motýľov, chrobákov, obojživelníkov, lišajníkov, machorastov a pod.) Dôvodom ohrozenia týchto skupín organizmov môže byť malá pohyblivosť ich jedincov, životných štádií alebo ich diaspór, úzke rozpätie ekologických podmienok, ktoré sú schopné zničiť a podobne. **Podľa špecialistov zastávajúcich voči koncepcii NATURA 2000 kritický postoj je vzťah medzi ochranou vtákov určených smernicou o vtákoch a ostatnou ochranou prírody vzťahom parazitickým. Najschodnejším riešením danej situácie by malo byť zrušenie smernice o vtákoch a samozrejme aj zrušenie na jej základe vyhlásených CHVÚ.**

13. Ako príklad parazitizmu ochrany vtákov na celkovej ochrane prírody môžeme uviesť ochranu zimných populácií kormorána veľkého v štátoch strednej Európy. Zimné populácie druhu tu doteraz (v súčasnej dobe poľadovej a teda za posledných 10 000 rokov) nejestvovali. Vznikli tu iba v posledných desaťročiach ako priamy dôsledok ľudskej činnosti a sú v tejto oblasti neprirodzeným javom. Severské populácie kormorána veľkého pôvodne cez strednú Európu na svoje zimoviská v Stredozemí iba tiahli. Vzhľadom na charakter vodohospodárskych úprav veľkých vodných tokov, ktoré boli v priebehu 20. storočia v tejto oblasti uskutočnené a nezohľadnili ekologické nebezpečenstvo pôsobenia tohto druhu (ten sa tu vtedy v zime ešte nevyskytoval), 12 000 kormoránov na území Českej republiky a 9 000 kormoránov na území Slovenska pôsobi v súčasnosti v zime ekologickú devastáciu vodných ekosystémov na stovkách hektárov umelých i prirodzených vodných plôch. Oba štáty pod Damoklovým mečom smernice o vtákoch túto devastáciu musia trpieť. Uvedené sa v skratke dá opísať ako „**ochranou prírody k jej devastácii**“. Prirodzené podmienky pre odsun zimných populácií kormorána veľkého na ich pôvodné zimoviská na pobreží Stredozemného mora by sa v SR dali zabezpečiť iba odstránením všetkých vodohospodárskych diel (priehrad a ochranných hrádzí vodných tokov). Tým by sa vodné toky vrátili k svojim prirodzeným režimom, neumožňujúcim vznik podmienok pre zotrvávanie zimných populácií kormoránov v tejto oblasti. Vodný tok s prirodzeným režimom totiž umožňuje rybám zimovať v tmavých hĺbočinách krytých ľadom. Ryby sú v takýchto lokalitách pre kormorány nedosiahnuteľné. Hlboké jamy sa na vodnom toku s prirodzeným režimom vytvárajú počas jeho divočenia v čase záplav. Návrat vodných tokov SR k ich pôvodným režimom by však vyvolal zníženie počtu jej obyvateľov, zrejme vyst'ahovaním, zo súčasných 5,3 miliónov na asi 3 milióny. Absurdnosť takéhoto riešenia problému a aj samotnej situácie je očividná. **Riešením daného problému by malo byť zrušenie druhovej ochrany zimných populácií kormorána veľkého na území štátov strednej Európy. Riešením ešte lepším by bolo úplné zrušenie smernice o vtákoch.**

14. Hlavným cieľom NATURY 2000 je údajne ochrana biodiverzity. Hlavnú príčinu úbytku biodiverzity v členských štátoch EÚ však NATURA 2000 ani neidentifikuje, ani nerieši a riešiť ani nemieni. Hlavnou príčinou úbytku biodiverzity sú tu totiž dôsledky priemyselnej revolúcie – intenzifikácia hospodárenia na pôde a jeho veľkoplošnosť. To je proces, ktorý sa začal na základe vedeckého, technického a technologického pokroku už pred 200 rokmi. Ďalšou z príčin úbytku biodiverzity je značná zotrvačnosť prírodných procesov. Dnešné vymretie druhu vôbec nemusí mať

príčinu v súčasnosti. Mohlo byť spôsobené zmenou ekologických podmienok, zmenou technológie pestovania poľnohospodárskej plodiny, zavedením nového osevného postupu, uvedením novej chemikálie na trh, zmenou organizácie pôdneho fondu a pod. pred 2, 20 alebo 200 rokmi. **Skutočné podmienky pre návrat biodiverzity v členských štátoch EÚ by vznikli iba návratom k neefektívnej ručnej práci v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve, k pastevnému chovu hospodárskych zvierat, k využívaniu potáhov v poľnohospodárstve a v doprave, k maloplošnosti parciel poľnohospodárskeho a lesného pôdneho fondu, k pôvodnému režimu vodných tokov a najmä k oligotrofnosti stanovišť nezaplavovaných území.** Súčasná životná úroveň obyvateľov Európy by sa musela prepadnúť do úrovne okolo roku 1850 a počet jej obyvateľov by musel klesnúť na 1/10 počtu súčasného. Na takúto zmenu kvality života dnes v Európe dobrovoľne jej obyvateľstvo nepristúpi.

15. NATURA 2000 sa jej zástancami prezentuje ako veľký úspech európskej ochrany prírody. Toto tvrdenie je z pozície ochrany prírody v SR iba propagandistickým trikom a z pozície európskej ochrany prírody iba polopravda. NATURA 2000 nie je jedinou koncepciou ochrany prírody ani na svete a ani v Európe. Každý členský štát EÚ mal pred pristúpením na koncepciu NATURA 2000 desiatky rokov vlastný systém ochrany prírody, prirodzene s výsledkami rôznej kvality. Korene týchto systémov siahajú až do polovice 19. storočia a ak vezmeme do úvahy existenciu šľachtických a kráľovských zverníc, tak aj omnoho hlbšie. Lokalitou s najväčšou populáciou zubra hrivnatého na svete do roku 1915 bola zvernica ruského cára v Biauoviežskom pralesi. Inštitucionálna ochrana prírody má v Českej republike 160 ročnú históriu a na Slovensku históriu 98 ročnú. Na Slovensku sme pred pristúpením na koncepciu NATURA 2000 mali lesnatosť územia 42 %, lesy s drevinovým zložením blízkym pôvodnému, 70 pralesov a tri druhy veľkých predátorov (medveď hnedý, vlk dravý a rys ostrovid) v súvislých areáloch rozšírenia. **To sú parametre, ku ktorým sa staré členské štáty EÚ napriek svojim územiám NATURA 2000 ani len nepribližujú a v prípade slovenských pralesov sa k nim nepriblížia zrejme nikdy.**
16. Inou platnou koncepciou ochrany prírody v Európe je **Európsky dohovor o krajine (EDoK)**. Ten vznikol na pôde Rady Európy v roku 2001 a vznikol aj ako výraz odbornej i občianskej nespokojnosti s násilným presadzovaním NATURY 2000.
17. V zásadnom metodologickom protiklade s koncepciou NATURY 2000 je aj československý systém ekologických sietí, inak povedané **územný systém ekologickej stability (ÚSES)**. Tento systém na rozdiel od NATURY 2000 spojitost' populácií voľne žijúcich druhov organizmov vyriešenú má. ÚSES sa stal v roku 1992 jedným z dvoch podkladov pre koncepciu **európskej ekologickej siete – EECONET**. **Túto sieť definovala a odporúča (teda nenariaduje) štátom Európy Rada Európy.** Oba systémy ochrany prírody, teda EDoK a ÚSES sa v porovnaní s NATUROU 2000 javia, pokiaľ ide o samotnú ochranu biodiverzity, ako účinnejšie.
18. Medzi spoločenstvá chránené NATUROU 2000 sú zaradené aj spoločenstvá na území postkomunistických členských štátov EÚ bežné (trvalé trávne porasty od zaplavovaných až po vysokohorské, dubové alebo bukové lesy a pod.). Medzi prioritné druhy sú zaradené aj druhy s rozsiahlymi individuálnymi areálmi (areál medveďa hnedého môže mať až 3000 ha). NATURA 2000 je výberom druhov

organizmov a spoločenstiev medzi chránené (aj takých, ktoré žiadnu ochranu fakticky nepotrebujú,) v skutočnosti nastavená tak, že **ak bude EK potrebovať a uzná to za vhodné, bude môcť s využitím článku 5 smernice o biotopoch a článku 3 ods. 1 smernice o vtákoch v postkomunistických členských štátoch EÚ proti vôli ich občanov a ich štátnych orgánov uzákoniť územnú ochranu v rámci NATURY 2000 a zablokovať tak ekonomický rozvoj na 90-95 % ich plochy.** V takom prípade by sa územia týchto štátov premenili na skanzeny. Ich obyvatelia by museli žiť zo žobračieniek, alebo, tí ambicióznejší, by sa vystaňovali (predpokladáme, že by tak uvoľnili **Lebensraum** pre iných občanov EÚ).

19. EK si v SR vyššie uvedený postup (vecne neoprávnené vymedzovanie NATURY 2000) už odskúšala. V SR sa na nátlak EÚ niektoré CHVÚ museli vyhlásiť bez vtákov a iné zasa bez biotopov vtákov. CHVÚ bez deklarovaných druhov vtákov sú CHVÚ Sysľovské polia (1900 ha), CHVÚ Lehnice (2700 ha), CHVÚ Ostrovné lúky (8300), CHVÚ Úľanská mokrad' (22 000 ha) a iné. Neexistujúceho dropa fúzatého v CHVÚ Sysľovské polia si bol osobne pozrieť aj veľvyslanec USA v SR. CHVÚ pre dropa videl, dropa však samozrejme nie. CHVÚ bez biotopov pre kritériové druhy vtákov zaberajú dnes v nížinách SR 160 000 ha ornej pôdy. Táto plocha predstavuje 11 % všetkej ornej pôdy v tomto štáte. Iným prípadom absurdnosti vymedzovania NATURY 2000 v SR je koridor pre úsek diaľnice Turany-Hubová. Tento koridor je v územnoplánovacej dokumentácii SR rezervovaný už 70 rokov. Napriek tomu boli doň vymedzené ÚEV Veľká Fatra a ÚEV Malá Fatra. ÚEV rovnakej kvality mohli pritom byť vymedzené na stovkách iných lokalít, ktoré sú dodnes nie územne chránené. Slovensko zatiaľ nemá dobudované diaľničné spojenie medzi západom a východom štátu a aj v dôsledku toho má východnú polovicu svojho územia hospodársky paralyzovanú. V roku 2010 bola výstavba rozostavaného úseku diaľnice Turany-Hubová prerušená a stavebná firma vykonávajúca výstavbu úseku musela prepustiť 1000 zamestnancov. **Uvedené príklady dokazujú, že NATURA 2000 v jednom z postkomunistických členských štátov EÚ je v skutočnosti Kocúrkovom.**

20. Európska komisia prostredníctvom svojho DG Enviro používa na dosiahnutie svojich cieľov na Slovensku (čo najväčší podiel územia NATURA 2000 a čo najväčšie reštrikcie pre SR) niektoré mimovládne organizácie (NGO) pôsobiace na jeho území. Tieto NGO tu teda pôsobia ako **trójske kone**. Spomínané NGO (s výnimkou jednej) v skutočnosti žijú iba na základe kamuflovaných LIFE-projektov financovaných z rozpočtu EÚ. Svoje žiadosti o LIFE-projekty zasielajú uvedené NGO pre EK v zásade tak, aby sa ich údajne kladné výsledky dali len ťažko objektívne vyvrátiť. Početnosť populácie orla kráľovského alebo orla kriľavého po skončení LIFE-projektu na tak rozsiahlych územiach sa dá len ťažko určiť presne, najmä ak počiatkový stav populácií týchto druhov si určuje sama NGO a EK ho v podstate ani nemá ako skontrolovať. Systém schvaľovania LIFE-projektov určila EK tak, že umožňuje jeho schválenie aj napriek zásadnému nesúhlasu Slovenskej republiky. Systém fungovania LIFE-projektov teda v podstate umožňuje vydržiavanie NGO použiteľných pre zábery EK. Doteraz EK viedla voči SR štyri konania, všetky na základe podnetov slovenských NGO. V NATURA 2000 na Slovensku sú v skutočnosti pripravené desiatky „nášľapných mín“. Príkladom „nášľapnej míny“ je povinné vyhlásenie CHVÚ bez deklarovaného druhu vtáka, teda bez toho, aby tam prítomnosť tohto druhu bola objektívne dokázaná. CHVÚ aj takéhoto druhu navrhujú v SR NGO a SR ich musí na nátlak EK vyhlasovať. Načasovanie výbuchov týchto nášľapných

mín je potom už len v rukách NGO a EK. Alebo naopak, v rukách EK a NGO. **V prípade udelenia pokút od ESD za NATURU 2000 sa NATURA 2000 v členskom štáte EÚ stáva jedným zo stavebných kameňov „peňazovodu“ z členského štátu EÚ do Bruselu.**

21. Naše podozrenie z nespravodlivého prístupu EK voči postkomunistickým členskými štátom EÚ pri presadzovaní NATURY 2000 potvrdzuje aj jej faktická nečinnosť voči starým členskými štátom EÚ v prípade obnovy spoločenstiev európskeho významu alebo stanovíšť druhov európskeho významu tam, kde tieto boli zničené alebo sa nachádzajú v nepriaznivom stave ochrany. Možnosť takejto obnovy je zakotvená napríklad v článku 2 ods. 2 a v článku 3 ods. 1 smernice o biotopoch. Obnova spoločenstva je pritom možná napríklad zatrávením pôvodnými druhmi bylín a tráv alebo zalesnením pôvodnými druhmi drevín, reštitúciou pôvodných druhov rastlín a živočíchov a pod.. Takáto obnova spoločenstiev nie je pritom náročná ani finančne a ani organizačne. Ibaže by narazila na patričný konzervativizmus majiteľov postihnutých pozemkov a na ich odpor a tento odpor by bol pravdepodobne silnejší ako v postkomunistických členských štátoch EÚ. Obnove biodiverzity EÚ by veľmi pomohlo napríklad zalesnenie 10-20 % poľnohospodárskej pôdy v Holandsku, Írsku, Veľkej Británii, Dánsku, Belgicku a vo vnútrozemí Španielska. Namiesto obnovy pôvodných spoločenstiev sa voľné poľnohospodárske pozemky v starých členských štátoch EÚ nechávajú ležať ladom a farmárom sa za to vyplácajú náhrady. Naše podozrenie z nezájmu EK o skutočnú obnovu biodiverzity starých členských štátov EÚ potvrdzuje aj jej nulový záujem o dovoz prebytočných jedincov zo slovenskej populácie medveďa hnedého do voľnej prírody týchto štátov. Na našu ponuku spred 5 rokov na úrovni ministrov životného prostredia členských štátov EÚ nereagoval nikto.
22. Na tomto mieste je nutné uviesť, ako vychádzajú svetová, európska a národné koncepcie ochrany prírody z konfrontácie s poslednými výsledkami svetovej vedy. Svetová koncepcia ochrany prírody, ktorú presadzuje IUCN desiatky rokov, ale aj koncepcia NATURY 2000 utrpeli vo svojej odbornej povesti od roku 2005 vážne trhliny. IUCN odporúčala vládam štátov vyhlasovať národné parky v miestach „horúcich bodov“ biodiverzity („hot spots“) a to na základe predpokladu, že kde je druhov veľa (kde je biodiverzita vysoká), tam sú prítomné aj druhy ohrozené vyhynutím (endemity). Ukázalo sa, že uvedený predpoklad bol nesprávny. V roku 2005 uverejnil **David Orme** výsledky svetovej inventúry rozšírenia druhov vtákov – so šokujúcimi závermi. **Z inventúry Davida Orma vyplýva, že na svetovej úrovni biodiverzita a endemizmus u vtákov navzájom nesúvisia.** Od roku 2005 boli preto uskutočnené svetové inventúry aj iných skupín organizmov - s podobnými závermi. Z uvedeného je zrejmé, že národné parky v mnohých štátoch sveta sú vymedzené nesprávne, čiže zbytočne. To je samozrejme škandál. Spomenuté závery Orma a iných sa budú pravdepodobne týkať aj území NATURA 2000. V posledných rokoch sa hromadia vedecké poznatky, ktoré vrhajú zlé svetlo na svetové i európske koncepcie ochrany prírody aj z iných uhlov pohľadu. Jedným z nich je poznatok o skutočných príčinách vyhynutia megafauny počas poslednej doby ľadovej. Nezapríčinili ho klimatické zmeny, ako sa donedávna predpokladalo, ale paleotolický človek a jeho lovecká nenásytnosť. Z toho vyplýva, že prirodzenou súčasťou našej prírody i prírody všetkých ostatných štátov nachádzajúcich sa v polárnom, miernom a subtropickom podnebnom pásme Zemegule by mala byť aj megafauna. Keďže megafauna súčasťou dnešnej prírody nie je, aktuálna príroda v daných oblastiach je len karikatúrou prírody pôvodnej a ochrana takejto karikatúry je v podstate iba ilúziou ochrany prírody.

Vzniká samozrejme otázka, aká je efektívnosť nákladov vynakladaných na udržiavanie ilúzie. Prvou a zatiaľ aj poslednou oblasťou na svete, kde dochádza k pokusom o vedomú reštitúciu pôvodnej megafauny (od roku 1988) a kde ochrana prírody znesie najvyššie vedecké kritériá a preto má objektívne opodstatnenie, je rozsiahla rezervácia v údolí rieky Leny v ďalekovýchodnej oblasti Ruska. **EK zatiaľ na všetky uvedené vedecké spochybnenia koncepcie NATURA 2000 nereagovala a na tejto koncepcii naďalej trvá.**

23. Máme vážne podozrenie, že skutočným cieľom NATURY 2000 v postkomunistických členských štátoch EÚ nie je ochrana prírody a ani ochrana biodiverzity. NATURA 2000 v sebe obsahuje desiatky zásadných odborných nedostatkov. Prax EK a ESD voči postkomunistickým členským štátom EÚ je pri presadzovaní NATURY 2000 nespravodlivá. NATURA 2000 je v skutočnosti pravdepodobne iba zámienkou na presadzovanie hospodárskych záujmov ekonomicky silných štátov EÚ (Nemecko, Veľká Británia, Francúzsko, Holandsko) v postkomunistických členských štátoch EÚ (2). Ekonomicky silné štáty EÚ s výnimkou Nemecka sú zrejme nie náhodou aj bývalými koloniálnymi mocnosťami. Isté kruhy v nich majú aj zodpovedajúce skúsenosti s koncipovaním, uzatváraním a presadzovaním nespravodlivých zmlúv. NATURA 2000 vytvára pre ňou postihnuté oblasti v postkomunistických členských štátoch EÚ v skutočnosti mimotržné hospodárske prekážky. Tým vlastne podstatne znižuje pre tieto oblasti a jej obyvateľov ich konkurencieschopnosť na svetových trhoch. Oblasti postihnuté NATUROU 2000 čaká najprv schudobnenie a potom vyľudnenie (3). Hodnota pozemkov tu podstatne klesne. Nepomerne bohatší občania starých členských štátov EÚ tieto pozemky budú môcť potom skúpiť. Tento proces sa v postkomunistických členských štátoch EÚ už začal a v krátkom čase sa naplno rozbehne. To je v podstate nič iné ako starý známy „**Drang nach Osten**“ – pod iným názvom.
24. Dôsledky súčasnej svetovej finančnej a ekonomickej krízy v EÚ ukázali, že EÚ nemá voči takýmto vplyvom zvonka účinné obranné mechanizmy. Väčšina štátov EÚ v dôsledku tejto krízy schudobnela a niektoré sa dokonca ocitli na prahu štátneho bankrotu. Rozpočet EÚ na základe vôle Veľkej Británie, Nemecka a Francúzska uplatnenej v roku 2010 sa ale do roku 2021 nebude zvyšovať. Jeho výdavky sa však určite zvýšia (na euroval, na príspevky nedávno pristúpivšiemu a chudobnému Bulharsku a Rumunsku a pod.). Očakávané škrtky v rozpočte EÚ zrejme neobídu ani NATURU 2000. Z toho vyplýva, že reštrikcie z NATURY 2000 pre postkomunistické členské štáty EÚ sú v blízkej budúcnosti isté, kým náhrady za obmedzenia z nej v uvedenej súvislosti už istými nie sú.
25. Vo svetle uvedených skutočností je zrejme aj to, že smernica o vtákoch i smernica o biotopoch nie sú v súlade nielen s objektívnymi potrebami európskej ochrany prírody a s hospodárskymi sociálnymi a kultúrnymi požiadavkami obyvateľov EÚ, ale ani s inými primárnymi alebo sekundárnymi zdrojmi práva EÚ. **V prípade dokázaného nesúladu oboch smerníc s jedným alebo viacerými zdrojmi práva EÚ dáva jej právny systém možnosť nápravy. Napadnutý zdroj práva EÚ je možné na základe novo zistených skutočností novelizovať alebo aj zrušiť.** EÚ má k dispozícii inštitúcie a mechanizmy potrebné na vykonanie takýchto legislatívnych zmien. Tento proces môže začať nielen z vnútorného podnetu ale aj na základe podnetu zvonka. Občania EÚ majú v zásade možnosť sa svojich práv aktívne domáhať a aj ich presadiť.

C. Záver

Ochranu prírody a ochranu biodiverzity zvlášť považujeme v Slovenskej republike za základnú povinnosť civilizovaného štátu. Povinnosť ochrany biodiverzity vyplýva napríklad z Dohovoru o biologickej diverzite z Rio de Janeiro (1992), ku ktorému Slovenská republika pristúpila. Pristúpili k nemu i iné postkomunistické členské štáty EÚ.

Slovenská republika dosiahla pred svojím vstupom do EÚ v rámci štátnych útvarov, kam vtedy patrila a aj v ére svojej štátnej samostatnosti na poli ochrany prírody výrazné úspechy. Medzi najvýraznejšie patrí napríklad zachovanie pôvodných populácií veľkých predátorov v súvislých areáloch s najvyššími nárokmi na ich individuálnu veľkosť (medveď hnedý, rys ostrovid a vlk dravý). Pre porovnanie – nič podobného nevidujeme v iných oblastiach EÚ, napríklad v oblasti Álp, hoci tam sú prírodné podmienky pre udržanie populácií týchto druhov ešte príhodnejšie ako v Karpatoch.

Spolu s Českou republikou sme na Slovensku začiatkom 90. rokov 20. storočia pristúpili na vymedzovanie a budovanie ekologických sietí (inak povedané územného systému ekologickej stability). To bol akútny problém predovšetkým hospodársky príliš intenzívne využívaných území nížin a pahorkatín, najmä kvôli výrobe potravín v rámci zabezpečenia potravinovej bezpečnosti štátu. Udržiavanie ekologických sietí rieši to, čo NATURA 2000 riešiť nedokáže, napríklad dostatočnú veľkosť populácií druhov a ich genetickú bezpečnosť alebo spojitosť areálov druhov, výmenu genetických informácií medzi populáciami a podobne. Dnes máme v SR tieto siete vymedzené v stovkách katastrálnych území obcí.

Vzhľadom najmä na vyspelosť tunajších lesníckych aplikovaných vied sa nám na Slovensku donedávna podarilo zachovať aj 70 pralesov alebo pralesovitých lesných porastov. Takéto lokality sú pre základné i aplikované vedy aj pre samotnú prax potrebné ako referenčné plochy. Paradoxom je, že o jednu desatinu z nich sme nenávratne prišli v rokoch 2004-2010. Práve vďaka tancom európskeho slona v slovenskom porceláne, teda konkrétne vďaka krátkozrakému konaniu EK č. 4717/2007 voči SR za zasahovanie do biotopov európskeho významu. V skutočnosti tam totiž nielenže k žiadnemu zasahovaniu nedošlo, ale tam dokonca ani žiadny biotop európskeho významu nebol.

V ochrane prírody sa Slovenská republika v praxi starých členských štátov EÚ nemá čomu učiť. Na účinnosť ochrany prírody máme v Slovenskej republike s EK rozdielne názory a vzhľadom na naše výsledky a stav prírody v starých členských štátoch EÚ ich máme oprávnené. Týka sa to aj NATURY 2000. V Slovenskej republike máme teda zavedené a v praxi odskúšané účinnejšie metódy ochrany biodiverzity, ako je schopná zabezpečiť NATURA 2000, presadzovaná u nás Európskou komisiou pod hrozbou sankcií ESD.

Z uvedeného samozrejme nevyplýva, že by v ochrane prírody alebo v ochrane biodiverzity Slovenskej republiky neboli žiadne problémy. Takýmito problémami sú napríklad rozširovanie agáta bieleho do porastov dubín, rozširovanie javorovca jaseňolistého a invázných druhov bylín do lužných stanovišť, neprítomnosť niektorých pôvodných druhov kopytníkov v chránených územiach a podobne. Tieto problémy teda sú, sú ich desiatky až stovky, ale NATURA 2000 ich riešiť nemôže a ani ich riešiť nechce.

1/ Téza EK o rozšírení NATURY 2000 a sprísnení jej ochranných podmienok v členských štátoch EÚ po 29 rokoch aplikácie smernice o vtákoch a po 16 rokoch aplikácie smernice

o biotopoch hovorí v podstate o tom, že NATURA 2000 sa v praxi neosvedčila a preto ju treba sprísniť. To občanom postkomunistických štátov neodbytné pripomína podobne gradovanú tézu stalinistického režimu ZSSR v 50. rokoch 20. storočia. Bola to téza o zostrovaní triedneho boja. Čím viac triednych nepriateľov bolo týmto režimom fyzicky zlikvidovaných, tým musel byť podľa zvrátenej logiky jeho ideológov triedny boj silnejší a vyžadovať stále nové obete. Aj na základe tejto tézy zahynulo v ZSSR násilnou smrťou 70 miliónov väčšinou nevinných ľudí. Takáto logika nie je správna.

2/ Z ilúzií o spravodlivosti v rukách predstaviteľov Nemecka, Francúzska, Veľkej Británie a Holandska nás môže vyviesť osud národov Juhoslávie za posledných 20 rokov. Juhoslávia ako prosperujúci komunistický štát bola po roku 1990 z ich iniciatívy a v dôsledku vnútorných vojen rozbitá na niekoľko malých štátov. Výsledkom tohto delenia boli obrovské hospodárske škody a desiatky tisíc mŕtvych. Vrcholom všetkého však je škandalózna podpora predstaviteľov týchto štátov kriminálnemu albánskemu režimu v srbskej provincii Kosovo, hoci o ňom dobre vedeli, že tento režim vo veľkom uskutočňuje praktiky porovnateľné s kanibalizmom.

3/ Porovnanie podielov území NATURA 2000 v niektorých starých členských štátoch EÚ a postkomunistických štátoch:

CHVÚ:

Írsko	2,9 %	Slovensko 28,5 %
Dánsko	5,9 %	Slovinsko 23,0%
Veľká Británie	6,3 %	Bulharsko 20,4%

ÚEV:

Veľká Británie	6,8%	Slovinsko 31,4 %
Francúzsko	8,5%	Bulharsko 29,6 %